

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum intellectus agens sit unus, & separatus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

nantis diaphani: licet de propinquo pfectus illu-
minet, & a longinquo magis debilitet. Comparatio
ergo, iuxta ad intellectum agentem, non est quan-
tum ad oia, cum intellectus agens ad hoc sit neces-
sarius, ut faciat intelligibilia in potentia esse intelli-
gibilia actu. Et hoc significat Aristoteles in 3. de anima, cum
dicit, quod intellectus agens est quasi lumen quoquo modo.

Ad quintum dicendum, quod sensibile cum sit quod-
dam particulare, non imprimat nec in sensu, nec in me-
diu spem alterius generis: cum spes in medio, & in se
sua non sit nisi particularis. Intellectus autem possibilis
recipit spes alterius generis, quod sunt in imaginatio-
ne, cum intellectus possibilis recipiat spes vniuersa-
les, & imaginatio non contineat nisi particulares. Et
ideo in intelligibilibus indigemus intellectu agen-
te, non autem in sensibilibus alia potentia actiua: sed oes
potentiae sensitiuae sunt potentiae passiuae.

Ad sextum dicendum, quod intellectus possibilis
factus in actu, non sufficit ad causandam scientiam
in nobis: nisi praesupposito intellectu agente. Si
loquamur de intellectu in actu, qui est in ipso addi-
scente, contingit quod intellectus possibilis alicuius sit
in potentia quantum ad aliquid, & quantum ad ali-
quid in actu, & per quod est in actu potest reduci
etiam quantum ad id, quod est in potentia in actu:
sicut per id, quod est actu cognoscens principia sit
in actu cognoscens conclusiones, quas prius cog-
noscebat in potentia: sed tamen aduale cogniti-
onem principiorum habere non potest intellectus
possibilis, nisi per intellectum agentem. Cognitio enim
principiorum a sensibilibus accipitur, ut dicitur in fine
libri posteriorum. A sensibilibus autem non pos-
sunt intelligibilia accipi: nisi per abstractionem intel-
lectus agentis. Et ita patet, quod intellectus in actu prin-
cipiorum non sufficit ad reducendum intellectum
possibilem de potentia in actum, sine intellectu age-
te: sed in hac reductione intellectus agens se habet,
sicut artifex, & principia demonstrationis sicut in-
strumenta. Si autem loquamur de intellectu in actu
docentis, manifestum est, quod docens non causat
scientiam in addiscente, tanquam interius agens,
sed sicut exterius administrans: sicut etiam medici-
cus sanat, sicut exterius administrans: natura au-
tem tanquam interius agens.

Ad septimum dicendum, quod sicut in rebus natu-
ralibus sunt propria principia actiua in vnoquoque
genere, licet Deus sit causa agens prima, & commu-
nis: ita etiam requiritur proprium lumen intelle-
ctuale in homine: quamuis Deus sit prima lux om-
nes communiter illuminans.

Ad octavum dicendum, quod duorum intel-
lectuum, scilicet possibilis, & agentis sunt duae actio-
nes. Nam actus intellectus possibilis, est recipere
intelligibilia: actio autem intellectus agentis est
abstrahere intelligibilia. Nec tamen sequitur, quod
sit duplex intelligere in homine: quia ad vnum in-
telligere oportet, quod vtraque istarum actionum
concurrat.

Ad nonum dicendum, quod spes intelligibilis eadem
comparatur ad intellectum agentem, & possibilem: sed
ad intellectum possibilem sicut ad recipientem, ad in-
tellectum autem agentem, sicut ad facientem hu-
iusmodi species per abstractionem.

ARTICVLVS V.

Utrum intellectus agens sit vnus, & separatus.

Q Vinto quaeritur, Vtrum intellectus agens sit vnus
& separatus. Et videtur, quod sic: quia Philoso-

phus dicit in 3. de Anima, quod intellectus agens non
quandoque intelligit, & quandoque non, nihil autem
est tale in nobis. ergo intellectus agens est sepa-
ratus, & per consequens in omnibus vnus.

¶ 2 Praet. Impossibile est quod aliquid sit simul in
potentia & in actu respectu eiusdem: sed intellectus
possibilis est in potentia ad omnia intelligibilia, in-
tellectus autem agens est in actu respectu eorum,
cum sit intelligibilium specierum actus. Impossibile
igitur videtur, quod in eadem substantia anime radi-
ceretur intellectus possibilis & agens. Et ita cum intel-
lectus possibilis sit in essentia anime, ut ex praedictis
patet, intellectus agens erit separatus. Sed dicendum,
quod intellectus possibilis est in potentia ad intelli-
gibilia, & intellectus agens actu respectu eorum, se-
cundum aliud & aliud esse.

¶ 3 Sed contra, Intellectus possibilis non est in po-
tentia ad intelligibilia secundum quod habet ea,
quia secundum hoc iam est actu per ea. Est igitur
in potentia ad species intelligibiles secundum quod
sunt in phantasmatis: sed respectu specierum se-
cundum quod sunt in phantasmatis intellectus
agens est actus: cum faciat ea intelligibilia in actu per
abstractionem, ergo intellectus agens est in potentia
ad intelligibilia, secundum illud esse secundum quod
comparatur intellectus agens ad ipsa, ut faciens.

¶ 4 Praet. Philosophus in 3. de anima attribuit quaedam
intellectui agentis, quae non videntur nisi sub-
stantia separata conuenire, dicens, quod hoc solum est
perpetuum & incorruptibile & separatum. Est igitur
intellectus agens substantia separata, ut videtur.

¶ 5 Praet. Intellectus non dependet ex complexione
corporali, cum sit absolutus ab organo corporali:
sed facultas intelligendi in nobis variatur secundum
complexiones diuersas. Non igitur ista facultas no-
bis competit per ipsum intellectum, qui sit in nobis:
& ita videtur quod intellectus agens sit separatus.

¶ 6 Praet. Ad actionem aliquam non requiritur, nisi
agens & patiens. Si igitur intellectus possibilis qui se
habet ut patiens in intelligendo, est aliquid substan-
tia nostra, ut prius monstratum est, & intellectus
agens est aliquid anime nostrae, videtur quod in nobis
sufficenter habeamus, unde intelligere possumus.

Nihil ergo aliud est nobis necessarium ad intelligendum,
quod tamen patet esse falsum. Indigemus enim
sensibus ex quibus experimenta accipimus ad sciendum:
unde qui caret vno sensu, scilicet visu, caret
vna scientia, scilicet colorum. Indigemus etiam ad
intelligendum doctrina, quae fit per magistrum, &
vltius illuminatione quae fit per Deum, secundum
quod dicitur Ioan. 1. Erat lux vera &c.

¶ 7 Praet. Intellectus agens comparatur ad intelli-
gibilia, sicut lumen ad visibilia, ut patet in tertio de
anima: sed vna lux separata, scilicet solis sufficit ad
faciendum omnia visibilia actu, ergo ad faciendum
omnia intelligibilia actu sufficit vna lux separata.
Et sic nulla necessitas est, ponere intellectum agen-
tem in nobis.

¶ 8 Praet. Intellectus agens assimilatur arti, ut patet in
3. de anima: sed ars est principium separatum ab artificiali.
ergo & intellectus agens est principium separatum.

¶ 9 Praet. Perfectio cuiuslibet naturae est, ut similes
suo agenti. Tunc enim generatum perfectum est
quod ad similitudinem generantis pertingit, & artificia-
tum quando confectur ad similitudinem formae quae
est in artifice. Si igitur intellectus agens est aliquid
anime nostrae, vltima perfectio, & beatitudo anime
nostrae

Lib. 3. c. 6. 16. tom. 1.

Art. 1. & 2. huius quest. & 3.

Lib. 3. c. 6. 19. 20. tom. 1.

Art. 3. huius quest.

Lib. 3. c. 6. 18. tom. 1.

Lib. 3. c. 6. 19. 18. tom. 2.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

Lib. 3. com. 1. tom. 1.

nostræ erit in aliquo quod est in ipsa: quod patet esse falsum. Sic enim anima seipsa esset fruendum. non ergo intellectus agens est aliquid in nobis.

¶ 10 Præter. Agens est honorabilius patiente: ut dicitur in 3. de Anima. Si ergo intellectus possibilis est aliquo modo separatus, intellectus agens erit magis separatus. Quod non potest esse, ut videtur, nisi omnino extra substantiam animæ ponatur.

¶ 11 **SED CONTRA** est, quod dicitur in 3. de anima, quod sicut in omni natura est aliquid, hoc quidem ut materia, aliud autem quod est factiuum, ita necesse est in anima esse has differentias, ad quorum vnum pertinet intellectus possibilis, ad alterum intellectus agens. uterque ergo intellectus, possibilis scilicet & agens est aliquid in anima.

¶ 12 Præter. Operatio intellectus agentis est abstrahere species intelligibiles a phantasmatis. Quod quidem semper in nobis accidit. Non autem esset ratio quare hæc abstractio quandoque fieret & quandoque non fieret, ut videtur, si intellectus agens esset substantia separata. non est ergo intellectus agens substantia separata.

RESPON. Dicendum, quod intellectum agentem esse vnum, & separatim plus videtur rationis habere, quam si hoc de intellectu possibili ponatur. Est enim intellectus possibilis, secundum quem sumus intelligentes, quandoque quidem in potentia, quandoque autem in actu. Intellectus autem agens est, qui facit nos intelligentes reducti. Agens autem inuenitur separatus ab his, quæ reducti in actum: sed id, per quod aliquid est in potentia, omnino vix esse intrinsecum rei. Et ideo plures posuerunt intellectum agentem esse substantiam separatam, intellectum autem possibilem esse aliquid anime nostræ. Et hunc intellectum agentem posuerunt esse quandam substantiam separatam, quam intelligentiam nominant: quæ ita se habet ad animas nostras, & ad totam spheram actiuorum & passiuorum, sicut se habent substantiæ superiorum separatæ, quas intelligentias dicunt, ad animas celestium corporum, quæ animata ponunt, & ad ipsa celestia corpora: ut sicut superiora corpora a predictis substantiis separatæ recipiunt motum, animæ vero celestium corporum intelligibilem perfectionem, ita hæc omnia inferiora corpora ab intellectu agente separato recipiunt formas & proprios motus: animæ vero nostræ recipiunt ab eo intelligibiles perfectiones. Sed quia fides Catholica Deum & non aliquam substantiam separatam in natura, & animabus nostris operantem ponit, ideo quidam Catholici posuerunt, quod intellectus agens sit ipse Deus, qui est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Sed hæc positio si quis diligenter consideret, non vix esse conueniens. Comparantur enim substantiæ superiores ad animas nostras, sicut corpora celestia ad inferiora corpora. Sicut enim virtutes superiorum corporum sunt quædam principia actiua vniuersalia respectu inferiorum corporum, ita virtus diuina, & virtutes aliarum substantiarum secundarum, si qua influentia ex eis fiat in nos, comparantur ad animas nostras sicut principia actiua vniuersalia. Videmus autem quod præter principia actiua vniuersalia, quæ sunt celestium corporum, oportet esse principia actiua particularia, quæ sunt virtutes inferiorum corporum determinatæ ad proprias operationes huius vel illius rei. & hoc præcipue requiritur in animalibus perfectis. Inueniuntur enim quædam animalia imperfecta, ad quorum productionem sufficit virtus

coelestis purioris, sicut patet de animalibus perfectis de putrefactione: sed ad generationem animalium perfectiorum præter virtutem coelestem requiritur etiã virtus particularis, quæ est in semine. igitur etiã, quod est perfectissimum in omnibus corporibus inferioribus, sit intellectualis operatio, principia actiua vniuersalia, quæ sunt virtutes celestium, vel cuiuscunque alterius substantiarum, requiritur in nobis principium actiuum proprium, per quod efficiamur intelligibiles in actu. hoc est intellectus agens. Considerandi est etiam si intellectus agens ponatur aliqua substantia separata præter Deum, sequitur aliquid fidei non repugnans: ut scilicet vltima perfectio nostra, scilicet felicitas sit in coniunctione aliquam animæ nostre, ad Deum, ut doctrina Euangelica tradit dicere. hoc est vita æterna, ut cognoscant te Deum verum in coniunctione ad aliquam animam habitantem paratam. Manifestum est enim quod vltima beatitudo, scilicet felicitas hominis consistit in sua nobilissima operatione, quæ est intelligere, cuius vltima perfectio videtur esse per hoc, quod intellectus noster suo actui principio coniungitur. Tunc enim vnum quodque participat vixime perfectum est, quod pertingit ad propriam actus causam quod est ei perfectio. Et ideo videtur intellectum agentem esse substantiam a materia separantem, quod vltima felicitas hominis est in hoc, quod intelligit intellectum agentem. Vterius autem si consideremus inueniemus eadem rationem in intellectu agente, intellectum agentem substantiam separatam a ratione & de intellectu possibili hoc superius est. Sicut enim operatio intellectus possibilis pertinet intelligibilia, ita propria operatio intellectus agentis est abstrahere ea: sic enim ea facit in actu: utramque autem harum operationum inuenimus in nobis ipsis. Nam & nos intelligimus, & abstrahimus ea. oportet autem nos que operante esse aliquid formale præcipue formaliter operetur: non enim potest aliquid operari per id, quod est in se esse separatam a se, sed & si id, quod est separatum est principium actiuum ad operandum, nihilominus operatio in se quod intrinsecum, quo formaliter operari in se videtur sit forma, siue qualiscumque in se proprio. videtur igitur esse in nobis aliquid principium actiuum quo recipiamus intelligibilia, & aliud quo operamur ea. Et huiusmodi principia nominantur intellectus possibilis, & agens. Vterque igitur eorum est in nobis: non autem sufficit ad hoc, quod actiuus intellectus agens, quæ est abstrahere intelligibilia, iniat nobis per ipsa phantasmata, quæ sunt in se illustrata ab ipso intellectu agente, vniuersaliter artificialiatur cõsequitur actione artificialis, intellectus agens cõparetur ad phantasmata, sicut ad artificia: non est autem difficile comparare qualiter in eadem substantia anime vniuersale sit inueniri, scilicet intellectus possibilis, quod potest ad omnia intelligibilia, & intellectus agens qui facit ea intelligibilia in actu: non enim est possibile aliquid esse in potentia respectu alius in actu respectu eiusdem secundum diuersa. Si ergo consideremus ipsa phantasmata per respectum ad artificia, inueniuntur quantum ad aliquid esse in potentia. scilicet in quantum non sunt ab individualibus conditionibus abstracta, abstrahibilia tamen quantum ad aliquid inueniuntur esse in actu respectu anime, in quantum scilicet sunt similitudines

terminatarum rerū. Est ergo in anima nostra inuenire potentialitē respectu phantasmatum, secundum, q̄ sunt repræsentatiua determinatarum rerū. & hoc pertinet ad intellectum possibilem, qui quātum est de se, est in potētia ad omnia intelligibilia, sed determinatur ad hoc, vel ad aliud per species a phantasmatis abstractas. Est etiam in anima inuenire quandā virtutem actiua immaterialem, quæ ipsa phantasmata a materialibus cōditionibus abstractit. Et hoc pertinet ad intellectum agentem, vt intellectus sit agens quasi quādam virtus participata ex aliqua substantia superiori. f. Deo. vnde Philosophus dicit, q̄ intellectus agens est, vt habitus quidā, & lumē. Et in Psal. 4. dicitur. Signatum est super nos lumen vultus tui Dñe. & huiusmodi simile quodāmodo apparet in animalibus videntibus de nocte, quorum pupillæ sunt in potentia ad oēs colores, in quantum nullum colorē habēt determinatū in actu, sed per quandā lucem insitā faciunt quodāmodo colores visibiles actū. Quidā vero crediderunt intellectum agentē non esse aliud quā habitum principiorum indemōstrabiliū in nobis. Sed hoc esse non pōt, quia etiam ipsa principia indemōstrabilia cognoscimus abstrahendo a singularibus, vt docet Philosophus in 1. Postē. vnde oportet p̄existere intellectū agentē habitui principiorum, sicut causā ipsius. Ipsa vero principia cōparantur ad intellectum agentem, vt instrumenta quādam eius, quia per ea facit alia intelligibilia actū.

Ad PRIMVM ergo dicendum, q̄ verbum illud Philosophi, Non aliquando intelligit, aliquādo vero non intelligit, non intelligitur, de intellectu agente, sed de intellectu in actu. Nā postquam Aristoteles determinauit de intellectu possibili, & agente, necessarium fuit, vt determinaret de intellectu in actu, cuius primo differentiam ostendit ad intellectum possibilem, nam intellectus possibilis, & res quæ intelligitur, non sunt idem. Sed intellectus siue scientia in actu est idem rei scitæ in actu, sicut & de sensu idem dixerat, q̄ sensus & sensibile in potentia differunt, sed sensus & sensibile in actu sunt vnum, & idem. Iterum ostendit ordinem intellectus possibilem ad intellectum in actu, quia in vno, & eodem prius est intellectus in potentia, quā in actu, non tamen simpliciter, sicut & multotiens consuevit hoc dicere de his, quæ exeunt de potentia in actū.

Et postea subdit verbum inductum, in quo ostendit differentiam inter intellectum possibilem, & in ter intellectum in actu, quia intellectus possibilis quandoque intelligit, & quandoque nō, quod nō potest de intellectu in actu. Et similem differentiam ostendit in 3. Physicorum inter causas in potentia, & causas in actu.

Ad SECVNDVM dicēdū, q̄ substantia animæ est in potētia, & in actu respectu eorundē phantasmātū, sed non secundum idem, vt supra expositum est.

Ad TERTIVM dicēdū, q̄ intellectus possibilis est in potentia respectu intelligibilium secundū esse, quod habent in phantasmatis. Et secundum illud idem intellectus agens est actus respectu eorum: tamen alia, & alia ratione, vt ostensum est.

Ad QVARTVM dicēdū, q̄ verba illa Philosophi: q̄ hoc solū est separatū, & immortale, & perpetuū, nō possunt intelligi de intellectu agente: nam & supra dixerat, q̄ intellectus possibilis est separatus. oportet autem, q̄ intelligatur de intellectu in actu sicut cōtextum superiorum verborum, vt supra di-

Actum est. Intellectus enim in actu comprehendit & intellectum possibilem, & intellectum agentem. Et hoc solum animæ est separatū & perpetuum & immortale: quod continet intellectum agentem & possibilem. nam cæteræ partes animæ non sunt sine corpore.

Ad QVINTVM dicendum, quod diuersitas complexionum causat facultatem intelligendi, vel meliorem vel minus bonam, ratione potentiarum a quibus abstrahit intellectus, quæ sunt potentia videntes organis corporalibus: sicut imaginatio, memoria, & huiusmodi.

Ad SEXTVM dicendum, q̄ licet in anima nostra sit intellectus agens & possibilis, tamen requiritur aliquid extrinsecum ad hoc q̄ intelligere possimus.

B Et primo quidem requiruntur phantasmata a sensibilibus accepta, per quæ repræsententur intellectui rerum determinatarum similitudines: nam intellectus agens nō est talis actus, in quo omnium rerum species determinatæ accipi possint ad cognoscendum, sicut nec lumen determinare potest visum ad species determinatas colorum, nisi adsint colores determinantes visum. Vterius autem cum posuerimus intellectum agentem esse quādam virtutē participatam in animalibus nostris, velut lumē quoddā, necesse est ponere aliam causā exteriorem a qua illud lumen participetur. Et hanc dicimus Deum: qui interius docet in quantum huiusmodi lumen animæ infundit, & supra huiusmodi lumē naturale addit pro suo beneplacito copiosius lumē ad cognoscendum ea ad quæ naturalis ratio attingere non potest: sicut est lumen fidei, & lumen prophetiæ.

C **A**d SEPTIMVM dicendum, q̄ colores mouentes visum sunt extra animam: sed phantasmata quæ mouent intellectum possibilem sunt nobis intrinseca.

Et ideo licet lux solis exterior sufficiat ad faciendū colores visibiles actū, ad faciendum tamen phantasmata intelligibilia esse actū requiritur lux interior, quæ est lux intellectus agentis. Et præterea, pars intellectiua animæ est perfectior quā sensitiua, vnde necessarium est quod magis ei adsint sufficientia principia ad propriam operationem, propter quod & secundum intellectiuam partē inuenimur & recipere intelligibilia, & abstrahere ea, quasi in nobis existente secundum intellectū virtute actiua & passiuā: quod circa sensum non accidit.

Ad OCTAVVM dicendum, q̄ licet sit similitudo quādam intellectus agentis ad artem, non oportet huiusmodi similitudinē quantum ad omnia extendi.

Ad NONVM dicendum, q̄ intellectus agens non sufficit per se ad reducendum intellectum possibilem perfecte in actum, cum non sint in eo determinatæ rationes omnium rerum, vt dictum est. Et ideo requiritur ad vltimam perfectionem intellectus possibilis, quod vniatur aliquāliter illi agenti in quo sunt rationes omnium rerum, scilicet Deo.

Ad DECIMVM dicendum, quod intellectus agens nobilior est possibili, sicut virtus actiua nobilior quā passiuā, & magis separatus secundum quod magis a similitudine materiæ recedit: non tamen ita quod sit substantia separata.

ARTICVLVS VI.

Vtrum anima composita sit ex materia & forma.

SEXTO quaeritur, Vtrū aīa sit composita ex materia & forma. Et videtur q̄ sic: Dicit enim Boetius in lib. de Trin. Forma simplex subiectum esse non pōt: sed anima est subiectum scientiarum, scilicet

Ante mediū lib. de Trin.